

“Τα πανεπιστημιακά Αρχεία”

Νέες πηγές για την Ιστορία της Ανωτάτης Εκπαίδευσης

και της έρευνας

**Πρακτικά επιστημονικής ημερίδας
υπό τη διεύθυνση των Jean –Noël Luc και Emmanuelle Picard**

Εισαγωγή – Μετάφραση:
Παρασκευή Β. Μόλαρη
(Εκπαιδευτικός – Ερευνήτρια - Μεταφράστρια)
MA LLCER Université Paul Valéry Montpellier 3

Εισαγωγή

Σε συνέχεια της γενικής παρουσίασης στο προηγούμενο τεύχος του *Academia* του σκεπτικού και του περιεχομένου του βιβλίου *Les archives universitaires. De nouvelles sources pour l'histoire de l'enseignement supérieur et de la recherche* (Τα πανεπιστημιακά αρχεία. Νέες πηγές για την ιστορία της Ανωτάτης Εκπαίδευσης και της έρευνας, «Centre d'Histoire du XIXe siècle», 2014) και της ειδικότερης παρουσίασης του κειμένου με τον οποίο παρουσιάζεται η γενική προβληματική του τόμου από τον Καθηγητή Σύγχρονης Ιστορίας του Πανεπιστημίου της Σορβόνης και του Κέντρου Ιστορίας του 19^{ου} αιώνα (Πανεπιστήμια Παρίσι 1 και Παρίσι 4), Jean-Noël Luc, σε συνεργασία με την πανεπιστημιακό Stéphanie Méchine και την Λέκτορα σύγχρονης ιστορίας Emmanuelle Picard, κατατίθεται εδώ μεταφρασμένο από τα γαλλικά το κείμενο του Arnaud Desvignes με τίτλο «Οι ρίζες του νόμου Faure του 1968», που περιλαμβάνεται στο πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου. Πρόκειται για μία ενδιαφέρουσα μελέτη που αναφέρεται σε μια καθοριστική καμπή της ιστορίας της γαλλικής ανώτατης εκπαίδευσης, η οποία σηματοδότησε όχι μόνο ζυμώσεις αλλά και ουσιώδεις εξελίξεις στην πορεία που οδήγησε, σταδιακά, στη σημερινή μορφή των γαλλικών πανεπιστημίων.

Οι ρήξεις του νόμου Faure το 1968

του Arnaud Desvignes

υποψήφιου διδάκτορα στο Πανεπιστήμιο Paris-Sorbonne

Σε άρθρο που δημοσιεύθηκε το 1989, στην επιθεώρηση *Εικοστός Αιώνας*, ο Antoine Prost αναφέρεται στο ενδιαφέρον που υπάρχει ώστε να μελετηθεί το πώς προέκυψαν οι σημαντικοί νόμοι του κράτους που σχετίζονται με την εκπαίδευση¹. Η διαπίστωση αυτή, βρίσκει απόλυτη εφαρμογή στην περίπτωση του νόμου Faure του 1968, ο οποίος αποτελεί την αφετηρία για την πρώτη πραγματική αλλαγή στη δομή των πανεπιστημίων στη Γαλλία, από την εποχή του Ναπολέοντειου συστήματος οργάνωσης και διοίκησης (1806 έως 1808). Παρά τις σημαντικές μεταρρυθμίσεις που έγιναν στα τέλη του 19ου αιώνα, η αυτονομία των πανεπιστημίων ήταν, μέχρι τότε, κενό γράμμα.

Η ανάλυση σχετικά με τη δημιουργία αυτού του νόμου για τους προσανατολισμούς της ανώτατης εκπαίδευσης αναδεικνύει δύο σημαντικά χαρακτηριστικά: Σε πρώτο επίπεδο, αποτελεί το αποτέλεσμα των συνθηκών που δημιούργησε η κρίση του Μάη του '68, ενώ πιο μακροπρόθεσμα φαίνεται ότι συνιστά απάντηση στις πολλές και αποτυχημένες προσπάθειες μεταρρύθμισης του Ναπολέοντειου συστήματος εκπαίδευσης.

Ποιες πηγές;

Πλήθος γραπτών πηγών

Στην έρευνα αυτή πρέπει να χρησιμοποιηθούν πολλές και διαφορετικές κατηγορίες πηγών. Στη μεγάλη μερίδα του τύπου, υπάρχουν πολλά άρθρα από πανεπιστημιακούς

¹ Antoine Prost, *Εκπαίδευση, κοινωνία και πολιτική: μία ιστορία της εκπαίδευσης από το 1945 έως τις μέρες μας*, Παρίσι, Εκδόσεις Seuil, 1992.

που είναι υπέρ ή κατά της μεταρρύθμισης και αποτελούν πολύ χρήσιμο εργαλείο προκειμένου να διερευνήσουμε βήμα- βήμα τη χρονολογική σειρά των διαφόρων κρίσεων που καταγράφονται στην ιστορία της ανώτατης εκπαίδευσης². Τα ενημερωτικά δελτία των συνδικαλιστικών οργανώσεων, παρέχουν ενημέρωση για τις επίσημες απόψεις που έχουν οι κεντρικοί παράγοντες σχεδιασμού της πολιτικής στα πανεπιστήμια³. Τα αρχεία του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και της Προεδρίας της Δημοκρατίας, αποτελούν επίσης πολύ πλούσιες πηγές για τον ιστορικό. Σ' αυτές προστίθενται οι αυτοβιογραφικές εξιστορήσεις κάποιων σημαντικών στην ιστορία αυτή, προσώπων. Τα σχετικά με την εκπαίδευση κείμενα του Sébastien Loste, ο οποίος υπήρξε τεχνικός σύμβουλος στην Προεδρία της Δημοκρατίας την περίοδο 1957-1969, είναι αρχειοθετημένα στα Γενικά Αρχεία του Κράτους, στον κωδικό 640 AP (συλλογή αρχείου που ανήκει σε ιδιώτη). Ο Jacques Narbonne που ήταν σύμβουλος του Στρατηγού De Gaulle για θέματα εκπαίδευσης (από το 1958 έως το 1967, όταν και εισήλθε στο Συμβούλιο της Επικρατείας της Γαλλίας), συνέγραψε ένα σχετικό πόνημα για την πολιτική του Στρατηγού De Gaulle, όπου και παραθέτει τα πρακτικά συζητήσεων που είχαν γίνει στα ειδικά συμβούλια⁴. Ο Jacques de Chandelar, τεχνικός σύμβουλος του Edgar Faure, που άφησε μεγάλο αριθμό προσωπικών σημειώσεων στα

² Το BDIC της Ναντέρ, θέτει στην διάθεση των ερευνητών όλα τα τεύχη της *Monde*, σε τόμους από το 1945. Ένα θεματικό εργαλείο έρευνας, σε καρτέλες με αλφαβητική διάταξη, είναι επίσης διαθέσιμο αλλά δεν ανταποκρίνεται σε πλήρη αρίθμηση (παρατηρήσαμε ότι πολλά σημαντικά άρθρα σχετικά με την ανώτατη εκπαίδευση, δεν αναφέρονται). Τα τεύχη του περιοδικού *Figaro*, διασώζονται σε μικροφίλμ στην Βιβλιοθήκη του Κέντρου Πομπιντού.

³ Το *SGEN*, Γενική Ομοσπονδία Εκπαιδευτικών Γαλλίας, διαθέτει αρχειακή υπηρεσία στην οποία υπάρχει εύκολη πρόσβαση και βρίσκεται στη Λεωφόρο Σιμόν Μπολιβάρ, 47, 75019 Παρίσι. Τα αρχεία της SNESUP (Σύλλογος διδακτικού και ερευνητικού προσωπικού των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων της Γαλλίας), έχουν μόνο τα τεύχη του *Δελτίου* που φυλάσσονται στην έδρα του Συλλόγου (Rue du Faubourg Saint Denis, 38, 75010, Παρίσι). Η διοίκηση του οργάνου *Autonomesup* (Ενωση Καθηγητών και Λεκτόρων), αντίθετα, δεν έχει διατηρήσει τα δελτία από τις διάφορες συνιστώσες του συνδικαλιστικού οργάνου.

⁴ Jacques Narbonne, *De Gaulle και εκπαίδευση: η συνάντηση που δεν έγινε*, Paris, Denoël, 1994.

Γενικά Αρχεία του Γαλλικού Κράτους⁵, περιγράφει τη διαδικασία επεξεργασίας του νόμου στο έργο του με τίτλο *Ένας νόμος για το πανεπιστήμιο*, όπως και στα προσφάτως δημοσιευθέντα *Απομνημονεύματά* του⁶. Ο ίδιος ο υπουργός Edgar Faure, μνημονεύει τη γέννηση του νόμου στο έργο του με τίτλο *Αυτό που πιστεύω*, που εκδόθηκε το 1971. Ο Jean Bernard Raimond, σύμβουλος του Maurice Couve de Murville, που υπήρξε πρωθυπουργός τα έτη 1968-1969, αφηγείται κι αυτός με την σειρά του αυτό το επεισόδιο στις δικές του προσωπικές αναμνήσεις⁷. Η έρευνα θα πρέπει να επεκταθεί επίσης στα συνοπτικά πρακτικά των κοινοβουλευτικών διαβουλεύσεων, όπως και στα πρακτικά των κοινοβουλευτικών επιτροπών, που περιέχουν απομαγνητοφωνήσεις από τις ακροάσεις σημαντικών προσωπικοτήτων από τον κόσμο των πανεπιστημίων, του συνδικαλισμού ή της πολιτικής⁸.

Το απαραίτητο συμπληρωματικό υλικό για τις προφορικές πηγές

Τα όρια των προφορικών πηγών είναι υπαρκτά, καθώς οι μάρτυρες έχουν αποφανθεί έως και είκοσι χρόνια μετά από τα γεγονότα. Το υλικό όμως αυτό παραμένει χωρίς να μπορεί να παρακαμφθεί. Αν και ο ιστορικός είναι σε θέση να αντιπαραβάλλει διάφορες εκδοχές του σχεδίου νόμου, δεν έχει στη διάθεσή του όμως τα πρακτικά από τις συζητήσεις στα διάφορα υπουργικά συμβούλια ή στις συσκέψεις με τους συμβούλους του υπουργού. Αυτό δείχνει τη σημασία που έχουν οι μαρτυρίες από άτομα που ανήκουν στο κοντινό περιβάλλον του Edgar Faure. Οι μαρτυρίες των παρακάτω

⁵ Γενικά Αρχεία του Γαλλικού Κράτους (στο εξής θα αναφέρονται με τα αρχικά ΓΑ), αρχειακό σώμα 20080033, ιδιαίτερα τα άρθρα 1 έως 5 και αρχειακό σώμα 19780316, άρθρα 7 και 8.

⁶ Jacques de Chalendar, *Ένας νόμος για τα πανεπιστήμια*, Παρίσι, Εκδόσεις Desclée, 1970 και *Μία ζωή γεμάτη πάθος, διαδρομές και συναντήσεις*, Εκδόσεις Mesnil-sur-L'Estrée, Firmin-Didot, 2011.

⁷ Jean-Bernard Raimond, *Με τη ματιά ενός διπλωμάτη στον κόσμο. Οι ρίζες της νέας εποχής. 1960-2010*, Παρίσι, Εκδόσεις Félin, 2010.

⁸ Στα πρακτικά των κοινοβουλευτικών συνεδριάσεων της Βουλής της Γαλλίας και της Γερουσίας υπάρχει ελεύθερη πρόσβαση από το διαδίκτυο μέσω των ιστοτόπων των δύο σωμάτων. Τα πρακτικά των κοινοβουλευτικών επιτροπών, φυλάσσονται, κατά περίπτωση, ή στα ΓΑ ή στις αρχειακές υπηρεσίες του κάθε σώματος, Βουλής και Γερουσίας, στο Παρίσι.

συνελέγησαν από την υπηρεσία Ιστορίας της Εκπαίδευσης⁹. Για να παραθέσουμε ορισμένα μόνο ονόματα, Michel Alliot, διευθυντής του υπουργείου, Gerald Antoine, ειδικός σύμβουλος, Jean Sirinelli, υπεύθυνος ανώτατης εκπαίδευσης.

Η ομάδα του υπουργού πιάνει δουλειά

Η σύσταση της ομάδας του Edgar Faure

Ο Edgar Faure διορίστηκε στο Υπουργείο Εθνικής Παιδείας, στην κυβέρνηση υπό τον Πρωθυπουργό Couve de Murville, στις 13 Ιουλίου 1968. Διαδέχτηκε τον François-Xavier Ortoli, ο οποίος διορίστηκε στο Υπουργείο Οικονομικών. Ο Edgar Faure έχαιρε της εμπιστοσύνης του στρατηγού De Gaulle ο οποίος του είχε πει ιδιαιτέρως: «Έχετε απόλυτη ελευθερία. Το μόνο που σας ζητώ είναι να μην απονέμουν οι φοιτητές τα διπλώματα στον εαυτό τους»¹⁰. Φυσικά χρειαζόταν ένας υπουργός αναλόγου διαμετρήματος με τον επιδιωκόμενο στόχο. Από την στιγμή που η κατάσταση άρχισε να εξομαλύνεται με τις συμφωνίες της Grenelle, στις 27 Μαΐου και τις βουλευτικές εκλογές στις 23 και στις 30 Ιουνίου, το ζήτημα της μεταρρύθμισης των πανεπιστημίων δεν ήταν στα άμεσα σχέδια, παρ' όλο που η ανώτατη εκπαίδευση στην Γαλλία ήταν, από κάθε άποψη, σε αμφισβήτηση εκείνη την εποχή. Η πλειοψηφία στη Βουλή ήταν σε μεγάλη αντίθεση με τα αιτήματα των «αγανακτισμένων» του Μάη και η διατήρηση του status quo κινδύνευε να προκαλέσει νέο κύμα διαδηλώσεων¹¹. Σ' αυτό το σκηνικό ο Edgar Faure συστήνει την ομάδα συμβούλων του. Ανάμεσα σε άλλους, διαλέγει το

⁹ Τα προφορικά αρχεία μπορείτε να τα βρείτε στον διαδικτυακό ιστότοπο <http://www.inrp.fr/she/index.php>. Θα πρέπει να επιλέξετε *ressources orales* και ύστερα *8 politiques éducatives, «histoires et archives orales de l'enseignement»*, όπου βρίσκεται ο κατάλογος με τους μάρτυρες, και ύστερα επικοινωνήστε με την υπηρεσία προκειμένου ν' ακούσετε επί τόπου τις μαρτυρίες που έχουν διασωθεί σε ψηφιακή μορφή.

¹⁰ Λόγια τα οποία αναφέρει ο Daniel Colard στο βιβλίο του *Edgar Faure ou l'intelligence du politique, 1945-1975*, Παρίσι, Εκδότης Jean Dullis, 1975, σ. 124-125.

¹¹ Σε ό,τι αφορά το περιεχόμενο του νόμου κατεύθυνσης, παραπέμπουμε στο άρθρο του Jean Sagnes, «Edgar Faure et la restauration de l'autonomie des universités» και στο *Edgar Faure, homme politique et homme d'État (1908-1988)*, Beziers, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Perpignan, 1999.

νομικό Michel Alliot ως διευθυντή του υπουργείου, τον πρότανη του πανεπιστημίου της Ορλεάνης Gérald Antoine για ειδικό σύμβουλο και τον Jacques de Chalendar, επιθεωρητή των Οικονομικών και πρώην συνεργάτη του υπουργού Ortoli, γιατί συνηθιζόταν, ένας μέλος του απερχόμενου υπουργικού συμβουλίου να παραμένει και στην καινούρια ομάδα. Σε συζήτηση η οποία κατεγράφη και αποδίδεται από την Υπηρεσία της Ιστορίας της Εκπαίδευσης, ο Michel Alliot διευκρινίζει ότι, κατά την τελετή παράδοσης του υπουργείου από τον προηγούμενο υπουργό François-Xavier Ortoli και τους συνεργάτες του στον Edgar Faure και τους δικούς του συνεργάτες, ανακάλυψε πως το προσωπικό του υπουργείου που επρόκειτο να διευθύνει αριθμούσε γύρω στα εκατό άτομα παντελώς άγνωστα σ' εκείνον. Αυτή υπήρξε και η πρώτη του επαφή με την πολιτική. Ο Michel Alliot διηγείται επίσης ότι η μεγαλύτερη αλλαγή που έγινε κατά τη σύσταση της ομάδας στο υπουργείο, ήταν η κατάργηση της γενικής γραμματείας που είχε αναλάβει από το 1963 ο Pierre Laurent. Κάποιοι μάλιστα απέδιδαν σε αυτόν τη φήμη του ανθρώπου που δεν προωθεί τις μεταρρυθμίσεις εφόσον δεν τον συμφέρουν. Ο Edgar Faure θεωρούσε πολύ σημαντική την αποτελεσματικότητα στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και δεν θεωρούσε ιδιαίτερα χρήσιμη την ύπαρξη μίας γενικής γραμματείας. Γι' αυτό και θα δηλώσει κατά την διάρκεια της τελετής παράδοσης ότι «ο Pierre Laurent είναι αναντικατάστατος και συνεπώς δεν πρόκειται να αντικατασταθεί»¹².

¹² Δήλωση του κυρίου Edgar Faure, υπουργού της Εθνικής Παιδείας (Εθνικό Κοινοβούλιο, 24 Ιουλίου 1968) Υπηρεσία Τεκμηρίωσης της Γαλλίας, 1968.

Το «Η διακήρυξη της 24ης Ιουλίου» 1968¹³

Όπως αναφέρει ο Michel Alliot, ο Edgar Faure συνάντησε την ημέρα της τελετής παράδοσης του υπουργείου, τον Πρωθυπουργό Maurice Couve de Murville ο οποίος τον έκανε κοινωνό των προθέσεων για μεγάλη μεταρρύθμιση στην ανώτατη εκπαίδευση η οποία επρόκειτο να γίνει σε συνεργασία με την Βουλή. Στις 24 Ιουλίου ήδη, ο υπουργός παρουσιάζει το πρόγραμμά του σε λόγο που εκφωνεί στην Κάτω Βουλή. Ένα από τα πλέον χαρακτηριστικά σημεία αυτού του λόγου, υπήρξε η επιβεβαίωση της άρνησης της επιλογής με εξετάσεις για την είσοδο στο πανεπιστήμιο, παρότι μεγάλος αριθμός πανεπιστημιακών και πολιτικών την έκριναν απαραίτητη. Οι υπέρμαχοι της αυστηρής επιλογής έκριναν ότι το γαλλικό πανεπιστήμιο δεν διέθετε τις υλικές και οικονομικές προϋποθέσεις για να υποδεχθεί το μεγάλο ρεύμα των νέων φοιτητών καθώς και ότι οι καινούριοι κάτοχοι απολυτηρίου δεν διέθεταν το απαραίτητο γνωστικό επίπεδο για να ακολουθήσουν πανεπιστημιακές σπουδές. Όμως, ο Edgar Faure κατέκρινε την άποψη αυτή τονίζοντας πώς το κυρίαρχο πρόβλημα ήταν ο προσανατολισμός των φοιτητών και όχι το πλήθος. Μεγάλος αριθμός φοιτητών που φοιτούν στα πανεπιστήμια αποτελεί πλούτο για μία χώρα καθώς δεν μπορούμε να προβλέψουμε τις μελλοντικές ανάγκες της αγοράς εργασίας σ' έναν κόσμο που μεταβάλλεται ταχύτατα. Πρέπει να αρχίσουμε λοιπόν να βοηθάμε τους φοιτητές να προσανατολίζονται σε σχέση με τις προτιμήσεις τους και τις δεξιότητές τους. Η δεύτερη ιδέα που κυριάρχησε στο λόγο του υπουργού, σχετίζεται με την επιθυμία του να ανοίξει το πανεπιστήμιο προς την κοινωνία με αφορμή την εγκατάσταση των πανεπιστημίων στις νέες περιφέρειες όπως αυτές διαμορφώθηκαν μετά την δημιουργία

¹³ Το επιμέρους αυτό τμήμα έχει συνταχθεί, ουσιαστικά, με βάση τις πληροφορίες που *αντλήθηκαν από τη συνομιλία ανάμεσα στον Michel Alliot με τη Martine Allaire, υπεύθυνη έρευνας στην Υπηρεσία Ιστορίας της Εκπαίδευσης, στην πρωτανεία στις Βερσαλλίες, στις 11 Μαρτίου 1991 (συνομιλία αριθ.2).*

των περιφερειακών συμβουλίων, την είσοδο εξω-πανεπιστημιακών προσωπικοτήτων στα πανεπιστημιακά συμβούλια και το άνοιγμα προς την Ευρώπη. Οι δύο λέξεις κλειδιά που συνοψίζουν τους βασικούς προσανατολισμούς της πολιτικής του ήταν: αυτονομία και συμμετοχή. Θέτει τέλος στον σφιχτό εναγκαλισμό των πανεπιστημίων από το κράτος, παρέχει περισσότερη ελευθερία στην διαχείριση και ανοίγει την πρόσβαση για συμμετοχή στα πανεπιστημιακά συμβούλια και στους φοιτητές. Οι δύο τελευταίοι αυτοί όροι δεν επελέγησαν τυχαία: στο συνέδριο της Caen το 1956, η αυτονομία είχε ήδη αναγγελθεί ενώ ο Charles de Gaulle είχε βασίσει την εν γένει πολιτική του στην αρχή της συμμετοχικότητας.

Θα πρέπει βέβαια να τονίσουμε το γεγονός ότι, μέχρι τότε, η έννοια της αυτονομίας είναι ακόμα αρκετά συγκεχυμένη: ο ίδιος ο Edgar Faure, έδινε ένα μάλλον ασαφή ορισμό. Την επομένη του λόγου του και της παρουσίασης του σχεδίου νόμου στη Γερουσία, ένας από τους Γερουσιαστές ζητά από τον Jacques Trorial, υφυπουργό Εθνικής Παιδείας, να του διευκρινίσει τι σημαίνει ο συγκεκριμένος όρος στο πλαίσιο της μεταρρύθμισης των πανεπιστημίων. Ο υφυπουργός απάντησε ότι η πανεπιστημιακή αυτονομία δεν είναι ακόμα επαρκώς αποσαφηνισμένη αλλά αποτελεί τη μέση οδό μεταξύ της κατάστασης στη Γαλλία, όπου η παρουσία του κράτους είναι υπέρ το δέον εμφανής και της αντίθετης άποψης που επικρατεί στην Αμερική ή την Ιαπωνία: «Μπορώ μόνο να δώσω μία εισαγωγική απάντηση για το ζήτημα της αυτονομίας έχοντας ως δεδομένη τη διαδικασία που επελέγη για την πραγματοποίηση της μεταρρύθμισης στα πανεπιστήμια, αυτής της εκ των θεμελίων αναδιάρθρωσης της οποίας το πλαίσιο, οι νομικές προδιαγραφές και οι προσανατολισμοί είναι ευθύνη της κυβέρνησης και του νομοθέτη. Δεν είναι δυνατό έως την ημέρα που μιλούμε, να προσδιορίσουμε με ακρίβεια τις διαστάσεις και τις συνέπειες της έννοιας της

αυτονομίας. Μπορούμε όμως να περιγράψουμε τα όριά της. Η γαλλική αντίληψη για το πανεπιστήμιο δεν θα πρέπει να μας οδηγήσει σ' ένα σύστημα ανάλογο με αυτό που ισχύει στα γερμανικά, βελγικά, ιαπωνικά ή αμερικανικά πανεπιστήμια»¹⁴.

Ο Jacques Trogial, ωστόσο, εξαλείφει μία ασάφεια εξηγώντας ότι η κυβέρνηση δεν θα πλήξει την αρχή της εθνικής ισχύος των πτυχίων: «Πάντοτε, όσον αφορά τους στόχους, το μόνο που μπορούμε να κάνουμε, είναι να αρνηθούμε ότι θα θέσουμε τέλος στις εξετάσεις και τους διαγωνισμούς εισαγωγής σε εθνική κλίμακα, γιατί την ώρα που η έννοια της ενωμένης Ευρώπης προετοιμάζεται και η ελευθερία των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων αναγνωρίζεται πλέον ευρωπαϊκά, εμείς δεν μπορούμε να εκλάβουμε τις εξετάσεις, τους διαγωνισμούς και τα πτυχία μόνο ως αποτελέσματα που θα αναγνωρίζονται σε μία περιοχή ή στην επικράτεια ενός πανεπιστημιακού ιδρύματος, ενώ θα πρέπει, στο μέλλον, να έχουν ισχύ σε ευρωπαϊκό ή και πολύ αργότερα σε παγκόσμιο επίπεδο»¹⁵.

Πολυάριθμες συσπειρώσεις

Πρέπει εδώ να τονιστεί η μεγάλη αποτελεσματικότητα του Edgar Faure και της ομάδας του καθώς το προσχέδιο νόμου ήταν ήδη έτοιμο στις 5 Σεπτεμβρίου¹⁶. Αρκεί να δούμε τα λεγόμενα του Michel Alliot για να αντιληφθούμε το εύρος του έργου τους: εξηγεί ότι γύρω στα 5.000 άτομα, φοιτητές, διδάσκοντες, συνδικαλιστές, προσωπικότητες από το

¹⁴ «Ακρόαση του Jacques Trogial, γενικού γραμματέα στο Υπουργείο Παιδείας, εκ μέρους του Edgar Faure», 25 Ιουλίου 1968, *Πρακτικά της επιτροπής πολιτιστικών υποθέσεων της Γερουσίας*, Βιβλιοθήκη της Γερουσίας, αρχείο 47 S 10.

¹⁵ Ομοίως βλέπε προηγούμενο σχόλιο.

¹⁶ Τα αρχειακά σώματα AN 19780316, άρθρα 7 και 8, περιέχουν διαφορετικές διαδοχικές εκδοχές του νομοσχεδίου. Ο Jacques de Chalendar, στο ήδη αναφερθέν έργο του, διευκρινίζει ότι μία πρώτη εκδοχή του κειμένου έχει ημερομηνία 2 Σεπτεμβρίου και ένα πρώτο συμβούλιο υπουργών για το ίδιο ζήτημα έγινε στις 4 του ίδιου μήνα. Σύμφωνα με τις έρευνές μας, η πρώτη διαθέσιμη εκδοχή του κειμένου, έχει ημερομηνία 5 Σεπτεμβρίου και μία επιστολή του γενικού γραμματέα της κυβέρνησης αναφέρει μία διυπουργική συνάντηση στο μέγαρο της Ματινιόν η οποία έγινε στις 6 Σεπτεμβρίου. Χάσμα στη βιβλιογραφία ή λάθος στην ημερομηνία εκ μέρους του Jacques de Chalendar; Το ζήτημα μένει ανοικτό.

χώρο της πολιτικής, κτλ έγιναν δεκτοί στο υπουργείο Παιδείας, στην οδό Grenelle. Ο Pierre Trincal, ειδικός σύμβουλος, κατέγραψε τη σύνθεση όλων εκείνων των πληροφοριών που έφεραν από όλες τις πανεπιστημιούπολεις οι απεσταλμένοι του υπουργείου, οι οποίοι είχαν πάει επί τόπου για να καταγράψουν συζητήσεις και απόψεις όλων των εμπλεκόμενων παραγόντων. Ένας από αυτούς που διεξήγαγαν την έρευνα, ήταν και ο Jacques de Chalendar, που διευκρίνιζε ότι πολλά προγράμματα τα οποία είχαν υιοθετήσει διάφορα πανεπιστήμια, δεν αφορούσαν παρά μόνο το ίδιο το ίδρυμα με αποτέλεσμα να μην ενδιαφέρονται για την προβληματική των μεταρρυθμίσεων ως προς το σύνολο της εκπαίδευσης¹⁷. Χάρη σε όλες αυτές τις συνδέσεις, η έννοια της αυτονομίας, η οποία σιγά - σιγά αρχίζει να γίνεται όλο και πιο ξεκάθαρη κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, εισάγεται στο κείμενο που παρουσιάστηκε για πρώτη φορά στο Υπουργικό Συμβούλιο. Οι χάρτινες κούτες στα Γενικά Αρχεία αφήνουν εν μέρει να διαφανεί η σταδιακή εξέλιξη του σχεδίου νόμου. Η παλαιότερη εκδοχή του κειμένου, δηλαδή αυτή της 5ης Σεπτεμβρίου, περιέχει ήδη τις κύριες καινοτομίες οι οποίες θα παρουσιαστούν στο τελικό κείμενο νόμου που ψηφίστηκε στις 12 Νοεμβρίου: δημιουργία του CNESER (Εθνικό Συμβούλιο Ανώτατης Εκπαίδευσης και Έρευνας), δημιουργία ενός νέου τύπου ιδρύματος (ιδρύματα με χαρακτήρα επιστημονικό και πολιτιστικό, τα οποία διαιρούνται σε εκπαιδευτικές και ερευνητικές μονάδες) όπου θα ανήκουν και τα παλιά πανεπιστήμια, παρουσία των φοιτητών και εξωγενών προσωπικοτήτων στα συμβούλια των ιδρυμάτων ή και στα UER, δυνατότητα κατανομής, σύμφωνα με απόφαση των ιδίων των ιδρυμάτων, των κονδυλίων που προβλέπει ο κρατικός προϋπολογισμός για τα πανεπιστήμια, κτλ.

Η εργασία του υπουργού διευκολύνθηκε πάντως αρκετά από ένα ρεύμα σκέψης που

¹⁷ Jacques de Chalendar, *Une loi pour l'université...*, ό.π.

είχε αναπτυχθεί ιδιαίτερα έντονα, αρχικά την περίοδο που ακολούθησε τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και το οποίο είχαν προετοιμάσει ιδεολογικά τα δύο συνέδρια της Caen το 1956 και το 1966, τα δύο θεματικά τεύχη της επιθεώρησης *Esprit*¹⁸, οι μελέτες που δημοσιεύθηκαν στα κύρια άρθρα της *Monde*, και της *Figaro*, το βιβλίο του Gerald Antoine και του Jean-Claude Passeron¹⁹. Τα συνταρακτικά γεγονότα του Μάη του '68, ταρακούνησαν σαν άλλος σεισμός τον κόσμο της πολιτικής, ο οποίος κατανόησε την ανάγκη μεταρρυθμίσεων σε ευρύ φάσμα, κάτι που αναμενόταν από την δεκαετία του '50. Υπ' αυτήν την έννοια, ο νόμος για τον προσανατολισμό των πανεπιστημίων είναι τέκνο των συγκεκριμένων περιστάσεων. Ένα τέτοιο κείμενο όμως δεν θα μπορούσε να δει το φως της δημοσιότητας αν δεν είχε κυοφορηθεί ένας μεγάλος αριθμός σχεδίων επί μία εικοσαετία, σε συνδυασμό με τις διαπραγματευτικές ικανότητες του υπουργού και το εξαιρετικό επίπεδο των συνεργατών του. Τα δύο αυτά πλεονεκτήματα όμως δεν ήταν ικανά να υπερκεράσουν τα βαρίδια του παρελθόντος που κατάφεραν να μειώσουν το εύρος των μεταρρυθμίσεων.

Ο Edgar Faure απέναντι στην πολιτική και στην κοινοβουλευτική αντιπολίτευση

Μόνος εναντίον όλων;

Η αντιπολίτευση κυρίως εκδηλώθηκε, σύμφωνα με τα όσα αναφέρουν ο Jacques de Chalendard και ο Michel Alliot, από τον επικεφαλής της κυβέρνησης, τον Maurice de Murville, αλλά και από άλλους υπουργούς της κυβέρνησης. Ο Edgar Faure πίστευε ότι μία μεταρρύθμιση τέτοιας εμβέλειας θα έπρεπε να συμπεριλάβει, όχι μόνο τα πανεπιστήμια, αλλά επίσης και τις Grandes Ecoles που ήταν υπό την εποπτεία άλλων υπουργείων, όπως ήταν το υπουργείο Βιομηχανίας και Μετάλλων, το Υπουργείο

¹⁸ *Esprit*, Μάιος-Ιούνιος 1964.

¹⁹ Gérard Antoine & Jean-Claude Passeron, *La réforme de l'Université*, Παρίσι: Calmann-Lévy, 1966.

Άμυνας για τα Πολυτεχνεία, ή το Εμπορικό Επιμελητήριο για την HEC (Hautes Etudes Commerciales) κτλ. Αλλά, όπως λέει ο Michel Alliot, οι άλλοι υπουργοί μπορεί να ήθελαν να επισκεφθούν το υπουργείο στην οδό Grenelle για να καταθέσουν τη γνώμη τους, χωρίς όμως αυτή η ενέργεια να έχει άλλες συνέπειες στην ή στις σχολές τις οποίες είχαν υπό την εποπτεία τους, καθώς το περιβάλλον των στενών συνεργατών του Maurice Couve de Murville έκρινε ότι τα ιδρύματα αυτά είχαν ξεπεράσει την αναστάτωση του Μάη του '68, κάτι που δεν είχαν καταφέρει τα πανεπιστήμια. Ο Michel Alliot προσθέτει πως οι συζητήσεις με τον πρωθυπουργό είχαν επεκταθεί στο ζήτημα του καθεστώτος των Σχολών αυτών και την απευθείας εξάρτησή τους από το Υπουργείο Παιδείας, γεγονός στο οποίο αντιστέκονταν σθεναρά οι σύμβουλοι στο Ματινιόν προκειμένου να μην ισχύσουν και σε αυτές οι προωθούμενες μεταρρυθμίσεις. Τελικά, επετεύχθη συμφωνία σε σχέση με την άμεση εφαρμογή του νέου νόμου στα τμήματα των πανεπιστημίων και τη μεταγενέστερη εφαρμογή του με υπουργικά διατάγματα του υπουργείου Εθνικής Παιδείας για τις σχολές που ανήκαν στην εποπτεία του. Ο Michel Alliot, παρουσιάζει τις δύο βασικές ιδέες αναφορικά με τον δημόσιο χαρακτήρα του πανεπιστημίου που συγκρούονται: η μία μιλά για ενιαίο χαρακτήρα, όπου μόνο το κράτος λαμβάνει τις αποφάσεις και η άλλη άποψη, αυτή του υπουργού, όπου η εξουσία μοιράζεται ανάμεσα σε κράτος και πανεπιστήμια που είναι αυτόνομα. Προσθέτει επίσης ότι τα μέλη του Συμβουλίου της Επικρατείας, είχαν τεθεί καταρχήν κατά του νόμου προσανατολισμού γιατί δεν μπορούσαν να κατανοήσουν την έννοια ενός νόμου αποκλειστικώς περιοριστικού. Επίσης, παραδέχεται ότι αναγκάστηκε να επινοήσει μία φόρμουλα βασισμένη στο ρωμαϊκό δίκαιο προκειμένου να πείσει το Συμβούλιο της Επικρατείας να αποδεχθεί ορισμένες διατάξεις του μελλοντικού

νόμου²⁰.

Ένα νομοσχέδιο που ψηφίστηκε κατά πλειοψηφία αλλά δεν εφαρμόστηκε κατά πλειοψηφία.

Οι τροποποιήσεις υπήρξαν πάμπολλες: τριακόσιες. Ο Michel Alliot, που συνέβαλλε στη δημιουργία αρκετών από αυτές, τις ανέλυσε και τις παρουσίασε στον υπουργό. Ο τελευταίος, με όλη την επιδεξιότητα χειρισμών που μπορούσε να επιδείξει, απέσυρε ορισμένες από αυτές «οι οποίες δεν τον εξυπηρετούσαν». Αλλά μετά την ομόφωνη ψήφιση του νόμου στη Βουλή, οι υπηρεσίες στο Ματινιόν συνέχισαν να καθυστερούν τη διαδικασία των αποφάσεων. Σύμφωνα με τα λεγόμενα του Michel Alliot, ο Jean-Bernard Raymond, σύμβουλος του πρωθυπουργού σε ζητήματα ανώτατης εκπαίδευσης, πίστευε πως, αφού η τάξη είχε πλέον αποκατασταθεί, θα έπρεπε να βρουν έναν τρόπο να αλλάξουν το πνεύμα του νόμου. Έφτασε μάλιστα να απειλήσει τον Edgar Faure και τον συνεργάτη του ότι θα προσπαθούσαν να πείσουν τον Πρωθυπουργό να μην υπογράψει τα διατάγματα που θα επέτρεπαν την ίδρυση πανεπιστημίων σε περίπτωση που ο νόμος επεκτεινόταν και στις Σχολές που εξαρτώνται από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας. Στα Απομνημονεύματα του Jean-Bernard Raimond, επαληθεύονται τα λεγόμενα του Michel Alliot: «Αποφασίσαμε να κλειδώσουμε με διάταγμα που χρήζει πρωθυπουργικής έγκρισης τη σύσταση εκλεκτορικών σωμάτων μέσα στα πανεπιστήμια. Αυτή η διάταξη στόχευε στο να επιτρέψει, στο τέλος των έντεκα μηνών θητείας στο Ματινιόν του Maurice Couve de Murville, να μπλοκάρει όλα τα διατάγματα και να αφήσει στον μελλοντικό Πρόεδρο της Δημοκρατίας που θα ήταν ο Georges Pompidou - και στον υπουργό παιδείας της Κυβέρνησής του Oliver Gichard - κάθε ευχέρεια να

²⁰ Συνέντευξη με τον Michel Alliot, ό.π.

αναμορφώσει τα πανεπιστήμια και να τα διαχωρίσει και, ειδικά, να διατηρήσει όλες τις Μεγάλες Σχολές σε εξάρτηση από το υπουργείο Εθνικής Παιδείας»²¹. Ο νόμος επέβαλε στον υπουργό παιδείας να παράσχει τον κατάλογο με τα UER (μονάδες έρευνας και εκπαίδευσης) πριν από τις 31 Δεκεμβρίου. Καθώς δεν μπορούσε να δημιουργήσει άμεσα πανεπιστήμια, ο Edgar Faure θέλησε τουλάχιστον να δημιουργήσει τα UER. Ανέθεσε λοιπόν στον Jacques de Chalendar, τον ειδικό του σύμβουλο, να επιμεληθεί την ανακοίνωση προς τους Κοσμήτορες του καταλόγου για δημιουργία όλων των υπό σύσταση UER, με καταληκτική ημερομηνία την 31η Δεκεμβρίου τα μεσάνυχτα. Τα πανεπιστήμια θα δημιουργούνται δύο έως και τρία χρόνια αργότερα, κατά περίπτωση, γεγονός που ευνόησε να αναδειχθούν τα UER, ως κληρονόμοι των παλαιών (πανεπιστημιακών) σχολών. Η ενίσχυση που δόθηκε σ' αυτές τις συνιστώσες, εις βάρος των καινούριων πανεπιστημιακών δομών, συνέβαλλε στην άμβλυνση της καινοτόμου οπτικής που είχε η μεταρρύθμιση, προς μεγάλη λύπη του Michel Alliot: «Ο πρόεδρος Faure προέβλεπε με το νομοσχέδιο του, ότι οι μονάδες εκπαίδευσης και έρευνας (UER) και τα πανεπιστήμια θα δημιουργούνται πριν από την 31η Δεκεμβρίου 1968, με απλή υπουργική απόφαση που θα εξέδιδε ο υπουργός Εθνικής Παιδείας[...]. Οι σύμβουλοι του Πρωθυπουργού αντιτάχθηκαν και το νομοσχέδιο που παρουσιάστηκε στην Βουλή προϋπέθετε διάταγμα προκειμένου να ιδρυθεί ένα πανεπιστήμιο Στις 31 Δεκεμβρίου του 1968 στις 23:30, συνεργάτης του υπουργού ανήρτησε με παραλήπτη τους πρυτάνεις, τον κατάλογο με τα 600 και πλέον UER. Έπρεπε όμως να περιμένει την τελευταία μέρα θητείας του πρωθυπουργού Maurice Couve de Murville και, κυρίως, την ανάληψη της πρωθυπουργίας από τον M. Chaban - Delmas για να γίνει η ίδρυση των πανεπιστημίων Παρά την προβλεφθείσα από το νόμο ημερομηνία, χρειάστηκε να

²¹ Jean-Bernard Raimond, *Le regard ...*, ό.π., σ.58.

μεσολαβήσει ένας χρόνος ανάμεσα στη δημιουργία των UER και την ίδρυση των πανεπιστημίων, ένας χρόνος ο οποίος επέτρεψε την ενδυνάμωση των UER -συχνά του ενός εις βάρος του άλλου- ένας χρόνος προετοιμασίας τους για μια «συγκρουσιακή» συμβίωσή τους με τα πανεπιστήμια στα οποία επρόκειτο να ενταχθούν. Μέχρι σήμερα, υφιστάμεθα τις επιπτώσεις αυτών των καταστάσεων»²².

Ο νόμος του 1968 σηματοδοτεί μία πολύ μεγάλη στροφή στην ιστορία της ανώτατης εκπαίδευσης, η οποία συνιστά το πρώτο στάδιο κατά το οποίο λειτούργησε η αυτονομία τους. Παρά ταύτα, οι ασυμφωνίες που προέκυψαν ανάμεσα στους υπεύθυνους για το νομοσχέδιο, και οι οποίες συνεχίστηκαν ακόμα και μετά την ψήφισή του, επηρέασαν σε μεγάλο βαθμό την εφαρμογή του και μείωσαν την καινοτομική του διάσταση. Ο Jérôme Aust, σε άρθρο του για το παράδειγμα της Λυών²³, καταδεικνύει την επίμονη εμπλοκή του παλαιού καθεστώτος, σε επίπεδο σχολής και επιστημονικού κλάδου, κατά την εφαρμογή του νόμου του 1968 αλλά και κατά τη σύσταση των καινούριων πανεπιστημίων. Η έρευνα θα πρέπει να επεκταθεί και σε άλλα ιδρύματα, καθώς και στις συμπεριφορές που επέδειξαν οι υπεύθυνοι πολιτικοί παράγοντες και η ηγεσία των συνδικαλιστών προκειμένου να κατανοήσουμε περισσότερο τις καινοτομίες που εισήγαγε αυτός ο νόμος- σύμβολο και τα όρια στα οποία επετράπη να κινηθεί η εφαρμογή του στην πράξη²⁴.

²² M.Gaussin, «Rapport d'information sur l'application de la loi d'orientation de l'enseignement supérieur du 12 novembre 1968», Εθνικό Κοινοβούλιο, αριθ. 2765, παράρτημα από τα πρακτικά της συνεδρίασης της 2ας Απριλίου 1977.

²³ Jérôme Aust, «La loi Faure, une rupture avortée? Effets de *policy feedback* et application de la loi Faure à Lyon», στο *Politiques et managements publics*, τόμος 23, αριθ. 1, 2005, σ. 53-69.

²⁴ Οι κίνδυνοι που απορρέουν από την εφαρμογή του νόμου του 1968 αποτελούν αντικείμενο της πτυχιακής εργασίας στην ιστορία που ετοιμάζουμε, στο πανεπιστήμιο Paris -Sorbonne, υπό την επίβλεψη του Jean-Noël Luc και της Emmanuel Picard με τον τίτλο *Προς μία αυτονομία των πανεπιστημίων στη Γαλλία. Οι πανεπιστημιακοί, πολιτικοί και συνδικαλιστικοί παράγοντες και η σχέση τους με την μεταρρύθμιση(1968-1984)*.